

KİMLİK

“Kimlik” ve onunla yakından alakalı olan; “Millî Kültür”, “Vatandaşlık”, “Öteki” gibi kavramların gündemden hiç düşmediği bir dönemdeyiz. Dünyanın hemen hemen her tarafında bu hususlarda tartışmalar söz konusu. Uluslararası toplumun başlıca aktörleri bu konularda politik ve kültürel öneriler ortaya koymakta, birtakım sözleşmeler de imza edilmekte.

Kimlik konusundaki tartışmaların yoğunlaşmasındaki en önemli faktör olarak daha çok küreselleşme olarak ifade edilen; ekonomiden siyasete, kültürden insanların günlük hayatına kadar hemen her alanda görülmeye başlanan büyük değişim süreci gösterilebilir. Bu kapsamda özellikle iletişim ve ulaşım teknolojilerinde yaşanan gelişmeler çevresel şartlarda büyük değişikliklere yol açmış, toplumsal hayattaki tüm sistem ve kurumlara tesir eden yeni eğilimler ortaya çıkmıştır. Zaten statik olmayan, toplumsallaşmayla iç içe ve üstelik çok boyutlu bir olgu olan kimliğin çevresel şartlardaki bu değişimlere karşı son derece hassas olduğunu söylemek mümkündür. Bu noktada küreselleşmeyle arttığı görülen toplumlar arası ilişkilerin, bazı hususlardaki kültürel benzeşmelerin ve benzer siyasi sistemlerin tesisinin dahi kimlik konusunda yeni söylemleri popüler kılmak için yeterli olduğuna dikkat çekmekte yarar vardır. Nitekim sırf bu tarz gelişmeleri dikkate alarak çoğul kimliklerden ve “öteki” objesinin giderek ortadan kalkacağından bahseden yaklaşımlar söz konusudur.

Baştan aşağıya bir modernite eleştirisi olan ve küreselleşmenin derinleşmesine paralel bir şekilde giderek popülerleşen post modernite; bütüncül yaklaşımlara karşı olan yapısıyla kimlik konusunda farklı bir ekolün kaynağı olmuş durumdadır. Azınlık hakları ve kültürel haklar dâhil sivil ve siyasal hakları ön plana alan tarzıyla Neo-liberalizm de klasikleşmiş kimlik ve kültür uygulamalarını oldukça sorguluyor. Bu arada boy gösteren; küresel kitle kültürü (popüler kültür), yerel kültürlerdeki canlanma ve mikro milliyetçiliklerdeki artış gibi gelişmeler de dikkatleri kimlik konusuna yönelten önemli süreçler konumunda. Artan eleştirilere ve yeni önerilere rağmen; toplumun çoğunluğundan hareketle tesis edilen millî kimlik anlayışı, eşitlikçi millî vatandaşlık sistemi, sosyal ve siyasi kimliklerin yansıtılmamaya çalışıldığı kamusal alan gibi artık klasikleşmiş olan modernist (bütünleştirici) kimlik politikaları ise adeta daha iyisi yok dercesine hâlâ varlığını sürdürmekte.

Günümüzde çok kültürlülük, ulus üstü veya imtiyazlı vatandaşlık talepleri post-modern bağlamda dile getirilen kimlik konusuna yönelik başlıca öneriler. Sürekli gündemde olan bu önerilerin küresel entelektüel hegemonyanın birer parçası oldukları söylenebilir. Bu arada radikal demokrasi yanlısı çok kültürcü grupların millete (ulusa) dayalı toplumsal yapılanmaya dahi meydan okuduklarından da bahsetmek de yarar var. Hemen belirtmelidir ki; kolektif ve bireysel manalarda kimliğe ilişkin yeni önerilerin gündeme getirilmesi son derece normaldir. Önemli olan ise eski ve yeni tüm yaklaşımları objektif bir şekilde değerlendirebilmek, karşılaştırmalı analizlerle biz duygusunu sağlama noktasında en az eksiye sahip olan politikayı tespit edebilmektir.

Türki’ın elinizdeki bu sayısı kimlik konusunda tüm bu olan biteni hem teorik hem de Türkiye eksenli analizlerle ele alma çabasının bir sonucu. Konuya farklı açılardan yaklaşan makaleler hem klasik (modernist) hem de yeni (post modernist) denilebilecek yaklaşımlar hakkında fikir verebilecek nitelikte. Bunlardan meseleye medeniyet ölçeğinde ve öteki kavramını merkeze alarak yaklaşan Recai Coşkun’un yazısında esas olarak Batı düşüncesindeki “Öteki” olgusu sorgulanmakta. Makalede Batı kimliğindeki ötekinin “Türk” kavramı etrafında biçimlendiğini net bir şekilde

görmek mümkün. Çalışma başta Erasmus olmak üzere hümanizma akımının mimarlarının Türkler konusunda pek de hümanist olmayan yaklaşımlarını ortaya koymasından da ilgi çekici. Bu durum kimlik sürecinde tarihselliğin önemini Batı kültürü dâhilinde ortaya koyan güzel bir örnek olarak da nitelendirilebilir.

Köksal Şahin ise, göçmenlerin entegrasyonunu sağlamaya yönelik bir öneri olan çok kültürlülüğün bir üst kimlik felsefesi olarak da ele alınması problematiğinden hareketle hazırladığı çalışmasında; çok kültürlülüğün kolektif biz duygusu oluşturma kapasitesini Türkiye eksenli bir analizle sorguluyor. Şahin çok kültürlülüğün bir üst kimlik felsefesi olarak tercih edilmesi halinde kolektif biz açısından artılardan ziyade eksileri çoğaltabilecek bir yaklaşım olduğunun altını çizmekte. Ülkemizde yeni anayasa çalışmalarının başladığı şu günlerde çok kültürlülük yaklaşımının bir üst kimlik felsefesi olarak liberal/muhafazakârlar başta olmak üzere birçok kesimce gündeme taşınmış olmasının Şahin'in buradaki analizlerini daha da önemli kıldığını söylemek mümkün.

Fatma Yurttaş Özcan'da Türkiye eksenli bir analizle bu sayıya katkıda bulunan bir başka yazar. Çalışmasında Türk aydın kimliği hakkında ipuçları aradığı söylenebilecek olan Özcan; öncelikle aydın, münevver, entelektüel gibi kavramlardan, aydın tipolojilerinden ve aydınlara biçilen misyondan faydalanarak bir teorik zemin oluşturmuş. Ardından da tarihsel metottan da istifade ederek Türk aydınının kimliğini ortaya koyma çabası söz konusu. Yazara göre Türk aydının kendine biçtiği başlıca misyon dolayısıyla kimliğinin başlıca bileşeni ise; "Kurtarıcılık"

Türkiz'in bu sayısında yer alan teorik manada zengin bir başka yazı da Hüsnüye Canbay Tatar'a ait. Yazar esas itibarıyla Batı kimliği çerçevesinde öteki olgusunu ele alan bir çalışma ortaya koymuş. Çalışmada ilk olarak kimlik süreçlerinin iki yönlü oluşuna; "biz" ve "öteki" arasındaki karşılıklı ilişkiye yapılan vurgu kendini hissettiriyor. Batı kimliğinin kendisini daima öteki karşısında kutsadığı ise hem önemli bir tespit hem de önemli bir eleştiri. Bu arada çalışmadan içinde olduğumuz dönemin Batı için bir samimiyet sınavı olacağı şeklinde bir sonuç çıkarmak da mümkün. Zira makalede, Batı'nın sahiplendiği demokrasi ve insan hakları eksenli değerler noktasındaki samimiyetini bugüne kadar öteki olarak gördüğü kültür ve topluluklar bağlamında sergileyeceği tavırla ilişkilendiren imalar mevcut.

Taner Tatar'ın çalışması ise hem modernizmi hem de post-modernizmi kimlik yaklaşımları açısından eleştiren bir yazı. Tatar, modernizmi farkları yok sayarak bireyi ihmal etmesi, post modernizmi de farklılıklara yol vererek kolektif biz duygusunu ihmal etmesinden dolayı eksik buluyor. Ayrıca yazarın kimlik konusuna müdahaleyi dolayısıyla ötekileştirmeyi ve bunun siyasi sonuçlarını kaçınılmaz olarak gördüğünü de söylemek mümkün. Makalede kimlik süreçlerinde doğallık ve yapaylığın iç içeliği ve dayatmaların kaçınılmazlığına yapılan vurgunun belirgin olduğu da söylenebilir. Tatar'ın çalışmasında modernizmin bugünkü durumuna yönelik tespitler de söz konusu. Küreselleşmeyle oluşan yeni ortamda modernizmin kimlik kodlarının sarsıldığı ancak küreselleşme politikaları ile ön plana çıkmakta olan "ben" in (bireyciliğin) de birlik duygusunu yaratmak için yeterli olmayacağı önemli bir tespit.

Bu sayıdaki son makale ise Fikret Çelik'in. Çelik çalışmasında günümüzde ulus devlet çatısı altında siyasal bütünlüğün ve millî kimliğin ayrılmaz bir parçası konumunda olan yurttaşlık konusunu yakın plana almış. Makalede bugün haklarla bezenmiş olarak kimlik ve aidiyet sağlayıcı bir işleve sahip olan yurttaşlığın Batıdaki tarihsel seyrini gözler önüne seren analizlerin yanı sıra güncel tartışmalar hakkında da yorumlar söz konusu. Yazar, 1787 devrimi sonrası geliştirilen, halk egemenliği olgusu üzerinden hareket eden ve bu şekilde oluşan Fransız yurttaşlık anlayışını bir yandan günümüzdeki yurttaşlık olgusunun nüvesi olarak ön plana çıkarmakta diğer yandan da bir düşünce sistematığı olarak ulus devlet modelinin temellerinden biri olarak ele almaktadır.